

Eski Uygurcada Köñül Örit- ve Köñül Turgur Deyimlerinin Kullanımları Üzerine

NURDAN BENLİ*

Öz

Eski Uygur Türkçesi olarak bilinen ve Eski Türkçe döneminde verilen eserler bakımından ayrıcalıklı bir yere sahip olan dönem, Türkçenin pek çok dil özelliğinin ortaya koymaktadır. Eski Uygurca metinlerinde karşılaşılan *köñül örit-* ve *köñül turgur-* deyimleri bu döneme has önemli ifade biçimlerinden biridir. Eski Türkçenin Deyim Varlığı isimli eserde *köñül örit-* deyimini “düşünce geliştirmek”; *köñül turgur-* deyimini ise “niyet beslemek” anlamlarıyla kaydedilmiştir. Ancak taranan metinlerde bu deyimlerin eş ve yakın anlamlı olduğu, buna bağlı olarak metinlerde sıklıkla birbirlerinin yerlerine kullanılabilindiği görülmüştür. Deyimi oluşturan *örit-* ve *turgur-* eylemleri de kendi içlerinde ayrıca ikileme oluşturmakta ve ikilemelerin derlendiği kaynaklarda gösterilmeyen bir anlam olarak “ortaya çıkma, meydana getirme” anlamlarını ifade etmektedir. Metinlerde *köñül turgur-*, *köñül örit-* deyimlerinin genellikle bir düşünce geliştirmek, bir zihniyet ortaya koymak şekilde aktarıldığı görülmüştür. Uygurca döneminde Çince ve Sanskritçeden yapılan çeviriler ve *köñül* sözcüğünün bu dillerdeki karşılığının zihin ve kalp ile olan ilişkisi, Uygurcada bu deyim anlamının belirlenmesinde bazı problemlere neden olmuştur. Bağlamdan hareket edildiğinde deyimlerin bazı metinlerde “bir duygu-hissiyat ortaya koymak” anlamında kullanıldığı görülmüştür. Deyimlerin kullanımlarına göre beliren gönül vermek, niyet et, yükseltmek, karar ver-, bir zihniyet yarat-, bir duygu-hissiyat ortaya koymak anlamları ise *köñül örit-/köñül turgur-* ifadelerinden önce kullanılan sözcüklere göre belirmektedir. Buna göre bahsi geçen çokanlamlı deyimlerin manası, kendinden önce kullanılan ögelere göre şekillenmekte, yönelme hal ekini alan sözcüklerden sonra, sebep-sonuç bildiren yapılardan ve kendinden önce kullanılan nesne konumundaki sözcüğe göre belirlenmektedir.

Anahtar sözcükler: Eski Uygur Türkçesi, deyim, ikilemeler, *köñül örit-/turgur-*, çokanlamlılık

On the Usage of Köñül Örit- and Köñül Turgur- Idioms in Old Uyghur Turkish

Abstract

The period known as Old Uyghur Turkish, which has a privileged place in terms of the works produced in the Old Turkish period, reveals many linguistic features of Turkish. The idioms *köñül örit-* and *köñül turgur-* encountered in Old Uyghur texts are one of the important forms of expression specific to this period. The idiom *köñül örit-* is recorded with the meaning of ‘to develop a thought’ and *köñül turgur-* is recorded with the meaning of ‘to nurture an intention’ in the work titled *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*. However, in the scanned texts, it was observed that these idioms

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, n.benli@aybu.edu.tr, 0000-0002-8940-1745

Gönderilme Tarihi: 20 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 18 Mart 2025

are synonyms and close meanings, and accordingly, they are often used interchangeably in the texts. The verbs *örit-* and *turgur-*, which constitute the idiom, also form a doubling within themselves and express the meaning of ‘emergence, bringing into being’, a meaning that is not shown in the sources where the doublings are compiled. In the texts, it was observed that the idioms *könül turgur-*, *könül örit-* are generally conveyed as developing a thought, revealing a mentality. The translations made from Chinese and Sanskrit during the Uyghur period and the relationship of the word *könül* with mind and heart in these languages caused some problems in determining the meaning of this idiom in Uyghur. Based on the context, it was observed that the idioms were used in some texts in the sense of ‘revealing a feeling-feeling’. The meanings of ‘to give heart’, ‘to intend’, ‘to raise’, ‘to decide’, ‘to create a mentality’, ‘to put forth a feeling-feeling’, which appear according to the usage of idioms, appear according to the words used before the expressions *könül örit-* / *könül turgur-*. According to this, the meaning of these polysemous idioms is shaped according to the elements used before them, after the words that take the inflectional suffix, after the structures indicating cause and effect and according to the word in the object position used before them.

Keywords: Old Uyghur Turkish, idiom, doublets, *könül örit-/turgur-*, polysemy

GİRİŞ

Eski Uyğur Türkçesinde sıklıkla karşılaşılan ve deyimleşmiş yapılardan biri olan *könül örit-/könül turgur-* fiilleri pek çok metinde aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. İlk olarak *örit-* ve *turgur-* fiillerinin oluşturdukları ikileme, 2021 yılında yayımlanan Jens Wilkens’in Eski Uyğurca’nın El Sözlüğü’nde *hervorbringen* “meydana getirmek” (2021, s. 540) anlamında, 2022 yılında yayımlanan Ahmet Karaman’ın Eski Türkçede İkilemeler eserinde “yükseltmek, kurmak” anlamında madde başı olarak verilmiştir (2022, s. 275). Eski Türkçenin diğer ikileme kaynaklarında yer almayan *örit-* ve *turgur-* fiilleri, ikilemenin tanımına uygun olarak “iki yerine bir” anlamıyla genel olarak “ortaya çıkarma, meydana getirme” manasıyla kullanılmıştır. Buna göre: *kimlär birök körsärlär äşidsärlär bo mänin ädgülüg ävrilmäkimin ögrätigimin kamagun bir tæg bodi könül öritzünlär turgurzunlar*: “her kim benim bu iyi uygulamalarımı görüp işitirse hepsi yalnızca bir bodhi olma niyeti ortaya koysunlar” (BTTXXVIII C/600); *Ötrü tolp kamag ädgü ädrämläriğ ädgü yiltızlarığ barçanı tüzü tükäti öritgäli turgurgalı uyurlar* “sonra iyi erdemlerin ve iyi köklerin hepsini yüceltebilmeli ve ortaya çıkartabilmeli” (Tokyürek, 2018: 330); *tükäl törlüg bilgä bilig üzä alku kamag tınlıglarda ädgü ögli säviglig bo közüğ bulup ätöz b(ä)lgüläri arıp süzülüp tılanırmaklıg bilgä bilig üzä sav sözlädäçi bolup kamag ädgüläriğ öritip turgurup ilinmäksiz yapşınmaksız könülin täriñdä täriñ nomka kirip alkunı içgärip tutup* “Her türlü bilgelikle tüm canlılarda iyi düşünce ve sevgi dolu bakışı edinip belagat bilgisi ile söz söyleyip tüm erdemleri ortaya çıkarıp bağlanmama duygusuyla derin bir öğretiye girip tamamını koruyup...” (BTT XXV-3418) şekillerinde ikileme oluşturacak şekillerde kullanılmıştır. İkileme kullanımlarının yanında metinlerde (*könül*) *örit-* ve (*könül*) *turgur-* teşkillerinin birbirini takip eden cümle örneklerinde eş veya yakın anlama gelecek şekilde de kullanıldığı dikkat çekmektedir: *ortun yolda könülüğ anta öritip turgurguluk ol: üküş sav sözleser ukgulukı boltukmaz* “orta yola niyet edilmelidir: çok söz söylemeler anlaşılması olmaz (BTTXXVIII/428); *kin keligme üddeki bodisatavlarığ yügerü nom tilgenin evirtgüke küsüş öritzünler amtı bo*

közünür üddeki burhanlarıg yügerü nom tilgenin evirtgeli köñül turgurzunlar “geleceğin Bodhisattvaları şimdiki öğreti tekerleğini çevirmeye istek yükseltsinler. Şimdi bu görünür zamanın Budaları, şimdiki öğreti tekerleğini çevirmek için gönül beslesinler.” (Ölmez, AY 158/8); *adın tınl(ı)gıg arhant kutıña köñül örütürgeli umagaylar erti kanta takı burkan kutıña köñül turgurgalı ugaylar* “başka bir canlıyı arhant kutsallığına yükseltmek istemeyeceklerdi. Nerdeyse Buda kutsallığına gönül besleyebilecekler.” (Elmalı, 2009, s. 143).

Köñül örit- ve *köñül turgur-* deyimleri pek çok cümle örneğinde birbirlerinin yerine kullanılabilen mutlak (aynı) veya eş ve yakın anlam belirten deyimlerdir. Cümlelerde geldikleri yerlere göre farklı anlamlar kazanan bu yapıların, tercihe göre kimi zaman *köñül örit-* kimi zamansa *köñül turgur-* şeklinde kullanılabildiği gözlenmiştir. Wilkens, Eski Uygurcanın El Sözlüğü’nde *köñül örit-* deyimini *bir zihniyet yaratmak*; *köñül turgur-* deyimini ise *karar vermek, bir zihniyet yaratmak* anlamlarında kaydetmiştir (2021, 405-406). Aynı şekilde Erdem Uçar da *köñül örit-* ve *köñül turgur-* yapılarının gönül [niyet] yükseltmek, gönlü [niyeti] ortaya çıkarmak” ve Budist terminolojide daha ziyade “aydınlanma ameliyesine niyetlenmek, aydınlanma yoluna girmek, aydınlanmaya kararlılıkla niyetlenmek Skr. Bodhi-citta -utpāda” ortak anlamlarına dikkat çekmiştir (2021, s. 16). Marcel Erdal, OTWF’de *köñül örit-* için ‘zihinsel bir durumun ortaya çıkışı’ tanımını, *turgur-* eyleminin ise *köñül, sakınç, körüm* gibi sözcüklerle birleşerek zihinsel veya duygusal durumların ifadesinde kullanılmakta olduğunu belirtmiştir (1991, s. 783, 754). Eski Türkçenin Deyim Varlığı isimli eserinde Serkan Şen, *köñül örit-* deyimini “düşünce geliştirmek”, *köñül turgur-* maddesini ise “niyet beslemek” anlamlarıyla ortak bir anlam belirtmeksizin kaydetmiştir (2017, s. 134-136).

Köñül örit- ve *köñül turgur-* deyimlerinde yer alan *köñül* sözcüğünün yürek, zihin, bilinç vb. anlamları metinlerde farklı aktarımlara neden olmuştur. Nitekim eserlerinin büyük çoğunluğunun Çince, Sanskritçe vb. dillerden çeviri ve adaptasyon yöntemiyle oluşturulmuş Eski Uygurca döneminde, *Köñül* (Skt.) Citta terimi, Çince 心 piktogramı ile heart “yürek”, mind “zihin”, soul “ruh, can” karşılıkları ile açıklanmıştır. Skt. Citta(m) Edward Soothill tarafından *the heart as the seat of thought or intelligence* “düşüncenin ve zekanın merkezi kalp” olarak tanımlanmıştır. (1937, s. 149, 444). Kalp ve zihnin bu birbirine geçmiş girift tanımları ve aralarındaki bağlantı, çeviri metinlerde bazı anlamsal problemlerin gelişimine zemin hazırlamıştır. Bilhassa bir başka dilden çevrilen yahut adapte edilen eserlerde, çeviri yapılan dildeki bu muğlaklık, çevrilmiş esere aynen yansır. Bu durum çoğu zaman metin bağlamında sözcük anlamının yeterince uygun olmayışıyla sonuçlanır. *Köñül* sözcüğünün Sanskritçe ve Çince de yer alan anlamları *köñül örit-* ve *köñül turgur-* eylemlerinin kaynaklarda *bir zihniyet yaratmak, karar vermek, niyet etmek, niyeti ortaya koymak, zihinsel bir durumun ortaya çıkışı* gibi anlamlarla karşılanmasına neden olmuştur. Oysa deyimlerin kullanımlarına bakıldığında, kullanıldıkları yere göre bir *duygu-hissiyat/zihniyet/niyet ortaya çıkarmak, gönül vermek, istemek* kapsayıcı anlamlarının daha uygun olabileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle bahsi geçen deyimlerin bazı cümlelerde kullanım örnekleri incelendiğinde bir niyeti ve zihniyeti ortaya çıkartmaktan ziyade, bir duyguyu/hissiyatı ortaya çıkartma anlamı olduğu görülmektedir. Nitekim Şinasi Tekin, *edgü kutlug tınlıglarınñ ayağın çiltegin körüp kız kıvrıkak köñül turgurmazlar* “kısmeti iyi olan yaratıklara gösterilen hürmet ve ikramı görüp kıskançlık hisleri beslemez.” (2019, s. 117) aktarımıyla deyim kullanımı yerine bağlı olarak bir duygu ve hissiyat anlamını ortaya koymuştur.

Aynı şekilde Murat Elmalı, Dasakarmapathaavadānamālā isimli eserinde *yarlıkançuçı köñül örit-* ‘merhamet etmek, acımak’; *korkunç köñül örit-* ‘korkmak, korku beslemek’ *övkä köñül örit-* ‘öfkelenmek’ (2009, s. 364- 398, 460-461) anlamlarını, Zamire Gulcalı *ötrü mahasatve tegin yiti kınıg tülükta turup ulug bädük küsüşkä enip ulug yarlıkançuçı köñül turgurup* köñülün köküzin yakçirtıp ol iki eçilärin köñülgärip “Sonra Mahāsattva prens kararlı (bir) güçle ayağa kalkıp büyük istekle büyük merhamet ederek kalbini ferahlatıp o iki ağabeyni aklından geçirerek.” (2013, s. 86) aktarımıyla bahsi geçen deyimleri bir duygunun ifadesi olacak biçimde anlamlandırmıştır. Bunun yanında köñül sözcüğünün yukarıda bahsi geçen kalp, zihin ve düşünce bağlamlarındaki girift anlamları nedeniyle aktarımlara yansıyan Eski Uygur Türkçesindeki bazı örnekleri şu şekildedir: *Näçädä birök bo savlarıg adınsıg kılıp övkä köñül turgursar, ötrü ançata ok bo bütmiş işin ıçgınur* “eğer bu sözleri başka kılıp öfke düşüncesini ortaya çıkarsa o zaman işte bu tamamlamış işini kaybeder.” (Ayazlı, 2012 s. 139). *Ürüg uzatı montag kolulap artokrak erip öñi üdrülmeklig köñülüğ turgurmuş kergek kimler birök kişilig ogulug erip evig barklıg erip kezte titip öñi üdrülgeli umasar ançan ançan ermäk aklamaklıg köñülüğ turgurup bo etözüg yeti törlüg arıgsızlar üze kolulamış kergek* “Daima bunun gibi düşünüp daha çok nefret etmekten kurtulmaya ait düşünceyi yerleştirmiş olmalıdır. Eğer birisi eş ve evlat sahibi olup (onları) hemen bırakıp (onlardan) kurtulamayacaksa yavaş yavaş nefret etmeye ve iğrenmeye ait düşünceyi yerleştirip bu vücudunu yedi türlü kirlilik ile birlikte düşünmelidir.” (Karaayak, 2021, s. 110-111). Ayrıca Eski Türkçenin Deyim Varlığı isimli eserdeki *köñül örit-*: “düşünce geliştirmek”; *yarlıkançuçı köñül örit-*: “merhamet düşüncesini geliştirip” (2017, s. 134) örnekleri de bu deyimlerin *düşünce ve zihin* anlamı çevresinde aktarıldığını göstermektedir. Yukarıdaki örneklerde yer alan öfke, merhamet ve iğrenme sözcükleri bir düşünceden ziyade bir duyguyu temsil eden sözcüklerdir. Dolayısıyla bu sözcüklerin bir duygu aktarımı anlamları ön planda tutulmalıdır. *Köñül örit-* ve *köñül turgur-* deyimleri Eski Uygur Türkçesi metinlerinde kimi zaman kendilerinden önce kullanılan nesnenin anlamına uygun olarak bir duyguyu ve hissiyatı ortaya çıkartma anlamlarında kullanılmıştır.

Eski Uygur Türkçesi metinlerinde *köñül örit-* ve *köñül turgur-*¹ deyimlerinin kimi aktarımları, deyim anlamını bir bütün olarak yansıtmaktan ziyade sözcüklerin tek tek anlamlarından yola çıkılarak anlamlandırılmıştır. Bu durum da deyim anlamının cümlede gerçek anlamıyla kullanılmayarak cümle bağlamında düşüklükler oluşumuna neden olur. Deyimi oluşturan *köñül + örit-/turgur-* sözcükleri, eylem anlamını yani *örit-* “yükseltme” ve *turgur-* “yerleştirmek” anlamlarını yansıtmakla birlikte anlamlandırılmış ve bazı kusurları beraberinde getirmiştir. Türkçeye Çince’den çevrilen Altun Yaruk isimli eserde, *örit-*: eyleminin Çince karşılığı olan ve fâ hecesinin, “yükseltmek ve ortaya çıkartmak” şeklinde iki anlamlı oluşu, metnin anlamlandırılışında bazı kusurların oluşumuna neden olmuş olmalıdır. Nitekim bağlam değerlendirildiğinde deyim cümleye kattığı anlam, daha uygun haliyle değerlendirilebilecektir. Eski Uygurca Altun Yaruk’tan bir parça yukardaki sebeplerden dolayı: *Ay yarlıkançuçı köñüllüğ atam kañım ulug ilig bege irinçkemek köñül*

¹Tözinte *köñüllerin turgurmak* ornatmakka tayanıp kut kolunmak paramıtıg netegin bütürürler. “Temelinde gönülleri durdurup yerleştirmeye dayanıp saadet istemini nasıl tamamlarlar.”; *ulug yarlıkançuçı köñül turgurup bu meniñ sever amrak et’özümün titer men idalayur men.* “En üstün mükemmel Burda saadetinin arzusuyla sabit, ulu merhametli gönü durdurup bu benim sevdiğim bedenimi terk ederim. (Uluç, 2024, s. 326, 302).

öritsün.² “Ey, merhametli gönüllü babam ulu şehzadeye acımak gönlünü yükseltsin.” aktarımıyla anlamlandırılmıştır. Oysa metin bağlamında deyimın anlamı “ey merhametli babam ve ey yüce hükümdarım, (bize) merhamet etsin” aktarımına daha uygun görünmektedir. Aynı şekilde *bo montag sakınıp bodisatav oğuşlug tavişgan katıg köñülün isig özin titgeli katıg kınıg köñül öritdi* “Bunun gibi düşünüp, tavşan kabilesinde doğan Bodisatav sağlam gönlüyle canlı bedeniyle (onu) bağışlayalı sağlam (ve) arzulu gönlünü yükseltti.”³ Veya aynı cümleın bir başka aktarımı “Böylece düşünerek Bodhisattva soyundan tavşan, katı gönülle canını almak için acımasız gönül besledi.”⁴ yerine “Böyle düşünüp Bodhisattva yaradılışlı tavşan, sağlam bir gönülle canını feda etmek için kararlılık (cesaret) gösterdi.” aktarımının daha uygun olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Eski Uygurca çatiklerde “*isig özin titgeli, etöz tit-*” gibi ifadeler sıklıkla geçmekte, Bodhisattva adaylarının canlılara fayda sağlayabilmek amacıyla kararlı bir yürek ortaya koymaları veya canlarını feda etme cesareti sergilemeleri hikâyelerde işlenmektedir.

Köñül örit-/köñül turgur- deyimleri cümle içerisindeki kullanım yerlerine göre *bir duyguyu ortaya çıkartmak, bir zihniyet yaratmak, niyet etmek, gönül vermek* anlamlarında kullanılmaktadır. Sözcüklerin anlamını belirleyen şey, onların diğer öğelerle olan ilişkileridir. Jost Trier, farklı bağlamlarda farklı anlamlar kazanan sözcüklerin, bir ileti içinde birbirlerine tıpkı bir mozağın parçaları gibi bağlı olduklarını ve kelimelerin bu örüntü içinde birbirleriyle kurdukları bağlam ve etkileşim neticesinde anlam kazandığını belirtmiştir (1969, s. 1-3). John Lyons da kelime anlamlarının değişme olasılıklarının çok yüksek olduğunu sözcüğün asıl anlamının cümle içerisinde diğer kelimelerle olan ilişkiye göre belirdiğini belirtmiştir (1977, s. 2). Eski Uygurca döneminde sıklıkla kullanılan *köñül örit-/köñül turgur-* deyimleri ismin yönelme hal eki aldığı durumlarda gönül vermek, gönül beslemek; sebep sonuç bildiren morfeımlerden sonra kullanıldıklarında genellikle bir şey için “niyet etmek” anlamlarında kullanıldığı bir nesneden sonra kullanıldıklarında ise bir duyguyu, hissiyatı/zihniyeti veya bahsi geçen nesneye ilişkin anlamı yansıtacak şekilde kullanılmıştır.

Eski Uygurcada bazı cümlelerde eş ve yakın anlam belirtmeleri nedeniyle birbirlerinin yerine kullanılabilen *köñül örit-* ve *köñül turgur-* deyimleri, anlamlarını cümle içerisinde diğer öğelerle kurdukları ilişkiye göre kazanmışlardır. Cümle içerisinde bir nesneden sonra kullanılan deyimın anlamı, nesnenin anlamını ön plana çıkartacak şekilde belirir. Buna göre Eski Uygur Türkçesinde *köñül örit-* ve *köñül turgur-* eylemleri bir merhameti, öfkeyi, sevgiyi, kıskançlık duygusunu, şüpheyi, kini, itaati, gururu, saygıyı, saf bir yüreği ve korku duygusunu, bencilliği ortaya çıkarma anlamlarında kullanılmıştır. Deyimler Eski Uygurcada bir zihniyet yarat-ve bir düşünce geliştirmek anlamlarında da kullanılmıştır. Bu makalede sözlüklerde yer alan zihniyet yarat-, düşünce ortaya koy- anlamlarından ziyade, deyimlerin bir duygu ve hissiyat ortaya çıkartma anlamları ele alınmıştır. Deyimler bazı örneklerde birbirlerinin yerine gelebilecek şekilde bazı örneklerdeyse yalnızca tek bir tercihle gösterilmiştir.

² (Uluç, 2024, s. 74).

³ (Demirci, 2014, s. 106).

⁴ (Uluç, 2024, s. 175).

1. ORTAYA ÇIKARTMAK ANLAMINDA KULLANILMASI

1.1 Bir Duyguyu- Hissiyatı Ortaya Çıkartmak

1.1.1. Merhamet Etmek (Merhamet Duygusunu Ortaya Çıkarmak) Anlamında kullanılması

Merhamet etme ve acıma duygusunun ortaya çıkış ifadesi olan *yarlıkançu köñül örit-turgur*, *ërinçekmek köngül örit-* ifadeleri Eski Uygurcada sıklıkla kullanılan ifade biçimlerinden biridir.

Ötrü mahasatve tegin yiti kınıg tülükta turup ulug bädük küsüşkä enip ulug yarlıkançu köñül turgurup köñülin köküzin yakçirtıp ol iki eçilärin köñülgärip “Sonra Mahāsattva prens kararlı (bir) güçle ayağa kalkıp büyük istekle büyük merhamet ederek kalbini ferahlatıp o iki ağabeyni aklından geçirerek.” (Gulcalı, 2013, s. 86).

Yalıokların arslanı eligler beglerniñ kut tenrисиye yarlıkançu köñül öritip köñülünin süzgil “İnsanların aslanı, hükümdar ve beylerin asil Tanrısı! Merhamet edip gönlünü (öfkeden) arıt.” (Demirci, 2014, s. 40).

Ulug yarlıkançu köñül turgurup köñülin köküzin yakçirtıp ol iki eçilärin köñülgärip... “Büyük merhamet uyandırarak kalbini ferahlatıp o iki ağabeyini aklından geçirerek...” (Gulcalı, 2021, s. 161).

Ay yarlıkançu köngüllüg atam kangım, elig bege,, ërinçekmek köngül öritsün , “Ey merhametli düşünceye sahip, hükümdarım ve babam! [Bizim üzerimizde] merhamet duygularını uyandır! (AY Uçar IX/ 504-509).

1.1.2. Öfke Duymak- Kızmak (Öfkelenmek-Öfke Duygusunu Ortaya Çıkartmak) Anlamında Kullanılması

Elmalı'nın *öve uz buz köñül örit-*: “öfkeli olmak” anlamında (2009, s. XLVI) kullandığı ifade, Eski Uygurcada *öve köñül turgur*, *öve kakıg köñül örit-* vb. şekillerde sıklıkla kullanılmakta ve öfke duygusunu ortaya çıkarmak, öfkelenmek anlamında karşımıza çıkmaktadır.

Näçädä birök bo savlarıg adınsıg kılıp övkä köñül turgursar, ötrü ançata ok bo bütmiş işin ıçgınur “eğer bu sözleri başka kılıp öfke düşüncesini ortaya çıkarsa o zaman işte bu tamamlamış işini kaybeder.” (Ayazlı, 2012, s. 139).

Taşındaki terin kuvrag: ırakdaki yakındaki tapıgçı udugçı kim bar ärsärlär olarka barça küni kıvırkak övkä kakıg köñül öritip agulug ämgätmäklig köñülüm üzä birär kor käm kälmiş “Dışardaki halkına, uzak ve yakında hürmette bulunan kim varsa onlara tamamen kıskanç ve öfke dolu bir yürekle zehirlenmiş ızdıraplı gönlüm üzerine hastalık ve zarar ziyan gelmiş... (BTT XXV/67). *Astrayastiriş atlıg oruntaki üküş tenriler kuvragı kamagun barça bir yanlıg kakıg köñül turgururlar* “Astrayastiriş tanrı yerindeki tanrılar topluluğu hep birden bir tür kızgın bir gönül beslerler.” (Çetin, AY 8/1312).

1.1.3. Şüphe Duymak (Şüphelenmek) Anlamında Kullanılması

Eski Uygurcada şüphelenmek ve şüphe duygusunu ortaya çıkarmak anlamları *sezik köñül turgur-/ sezik köñül örit-* ifadeleri ile karşılanmıştır.

Kim yime edgü kutlug tınlıglrka sizik köñül turgursarlar... “iyi ve mutlu kimselere karşı şüphe duyguları beslerler.” (Tekin, 2019, s. 156).

Bo edgülig kutlug tınlıgıñ bilge biligiñe sezik köñül turgurmaguluk ol “Ondan dolayı bu iyi, kutlu canlının bilgeliğinden, gönlün şüphe etmesin (Demirci, 2014, s. 76).

Ärtmiş küntä ötrü yänä sezik köñül öritip ol kişi ölgü küñkätägi ätözin köñülin artok sıkıp ämgätip ançakiya ymä üdtä tınmadı “geçen günlerden sonra yine şüpheye düşüp o kişi öleceği güne dek bedenine ve zihnine eziyet edip bir an bile dinlenmedi.” (BTT XXV/604).

1.1.4. Kin ve Nefret Duyma (Kin ve Nefret Duygusu Ortaya Çıkartma) Anlamında Kullanılması

Öç kāk köñülüg örit- şekliyle kullanılan deyim, kin ve nefret etme anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.

Kşanti kılı ötünmiş ötügümin alzunlar: ilkisizdin bärü biligsiz biligniñ turguluk oronıntın bärü ulatı bökünki küñkä- tği bo tildäki ayıg kılınçnıñ tıtagınta altı yollarta tükäl törlüg öç kāk köñülüg öritürlär.” affımı kabul buyursunlar, ezelden beri bilgisizlik ve cehaletten bu yana, bugüne kadar bu dildeki günahlar nedeniyle altı yollarda her türlü nefret ve düşmanlığı ortaya çıkarırlar.” (BTTXXV/1576).

1.1.5. Gurur Duyma Anlamında Kullanılması

Küvenç köñül turgur- ifadesi Eski Uygur Türkçesinde mağrurlanma ve gurulanma anlamlarında kullanılmaktadır.

Yime yinçe yip egirgülig küvenç köñüllüg işlerniñ küvenç köñülin turgururlar “yine önce ip eğiren, mağrur hislerini uyandırır.” (Tekin, 2019, s. 177).

Ulug ulug edgüke erdemke tegmiş erser 344 yime küvenç köñül turgurmazlar. “Büyük faziletlere ulaşmış olsa da gurur duymaz.” (Tekin, 2019, s. 117).

1.1.6. Saygı Duymak (Saygı Duygusunu Ortaya Çıkartmak) Anlamında Kullanılması

Agar ayag köñül örit, ayançañ köñülüg turgur- şekillerinde kullanılan ifadeler, saygı duymak, hürmet etmek yani saygı ve hürmet duygularının ortaya çıkması anlamlarında kullanılmıştır.

Amıtı bökünki kün üzä bir ikintikä ayançañ köñülüg turgurup kşanti kılğuluk savlarıg öritzünlär: nä üçün tesär “Şimdi bugünde karşılıklı saygı meydana getirip af dileme sözcükleri söylesinler. Ne için denilirse...” (BTT XXV/968).

Tiriñ nomlarta ayıglamaksız çulvusuz bolsar.. tükel bilge biliglig ayançañ köñül turgursar: edgü sakıñç sakınsar “derin öğretilerde (Dharma) kötölemeksiz, küfürsüz olsa; eksiksiz bilge bilgili, saygılı duygu beslese; iyi düşünce düşünse.” (Ölmez, AY 148/4).

Köni körümlüg tınl(ı)glar erser namo bud sözlemkde ulug agar ayag köñül öritmiş kergek “temiz kanaatli canlılar ise “Buda’ya hürmetler olsun.” denmesinde yüce (bir) saygı beslemiş olmalılar.” (Elmalı, 2009, s. 145).

1.1.7. Mutlu Olmak (Mutluluk Duygusunu Ortaya Çıkartmak) Anlamında Kullanılması

Köñül turgur- ve köñül örit- eylemleri ögrünç (sevinç) sözcüğü ile birlikte kullanıldığında sevinç, mutluluk duygusunun ortaya çıkmasını anlatmaktadır. Yani sevinmek ve mutluluk duymak anlamlarında kullanılmıştır.

Sukançığ tolu tükäl kim kayu körsär alku kamağ ulug ögrünçülüğ köñül turgururlar ärti “güzel ve eksiksiz herhangi biri görse bütün... büyük mutluluk uyandırır.” (Gulcalı, 2023, s. 182).

Öñi üdrülmüş ünüş yolug bışrungalı ögretingeli ertinü ulug ögrünç sevinç köñül öritip t(e)ñri t(e)ñrisi burhan y(a)rılığın töpü lerinte tuta tegintiler “kurtaracak çıkış yolunu öğrendikleri için çok fazla sevinç ve mutluluk duyup tanrı tanrısı buddhanın (Skr. devātideva) buyruğunu başlarında tutarak hürmet ettiler.” (Uçar, AY V/640).

Olarka nom nomlap burhanıg ögüp nomug ögüp bodis(a)t(a)vlar kuvragin ögüp muntag ögä külüyü tükättükdä ögrünç sävinç köñüllärin tugurup olarnı k(ä)ntü özintä adınsız amramış körmüş k(ä)rgäk “Onlara öğretiyi vaaz edip, burhanı övüp, bodhisatvalar topluluğunu övüp bu şekilde övgüyü mutluluk içinde tamamlayıp neşe ve sevinç ortaya çıkartıp kendimizden farksız, sevgiyle görmek gerek.” (BTT XXV/1195).

1.1.8. Pişmanlık Duymak (Pişmanlık Duygusu Ortaya Çıkartmak) Anlamında Kullanılması

Köñül örit- eylemi, ökünç “pişmanlık” sözcüğü ile birlikte kullanıldığında pişmanlık duygusunun ortaya çıkması yani pişmanlık duymak anlamlarında kullanılmıştır.

Kim yime yaşut batut kılınçlıg tsuy ayıg kılınç kılıp ökünç köñül öritmegüçiler olar inçe tip sakınurlar. “Ki yine gizli saklı amelli, günah işleyip pişman olan gönül beslemeyenler, onlar şöyle diyip düşünürler.” (Tekin, 2019, s. 139).

Kılmış mün yazukka ökünç köñül öritmiş kergek kim antag antag tusuka tegmek bolur. “İşlediği günahlara pişman olması gerekir ki böylece faydalara ulaşabilir. (Tekin, 2019, s. 130).

1.1.9. Cesaret ve Kararlılık Göstermek- Sağlam bir Yürek Ortaya Koymak Anlamında Kullanılması

Bäk katıg köñülüğ turgurup, katıg köñülüğ örit- ifadelerinin Eski Uygurcada cesaret ve kararlılık göstermek, sağlam bir yürek ortaya koymak anlamlarında kullanıldığı görülmüştür.

Äñ alp tetimlig köñülüğ öritip b(ä)k katıg köñülüğ turgurup ädgü ögli y(a)rılıkançuçı köñülüğ alkunı ozgurmaklıg köñülüğ: tınl(ı)g uguşınja umug bolmaklıg köñülüğ öritip burhan kutın bulguluk nomlug oronta olurgınçaka tägi bo küsüşüg sakınçığ unıtu ıratu y(a)rıkamazunlar “Cesur, sağlam ve kararlı

bir yürek ortaya koyup, iyi düşünce ve merhametli, her şeyi kurtarmayı düşünen: canlılara umut ve dayanak olabilecek bir yürek ortaya koyup burhan saadetini bulduracak öğreti yerinde oturuncaya kadar bu arzulu düşünceyi unutmasınlar.” (BTTXXV/2215).

Katıg köñül öritip korkunçsuz ayınçsız köñülin sizlerni birle süñüşeli kelyük men “yüreğimi berkitip, (cesaretimi) artırıp korkusuz gönül ile sizlerle savaşmaya geldim.” (Demirci, 2014, s. 114).

1.1.10. İnanma, İman et- (İnanç Ortaya Koyma) Anlamında Kullanılması

Çeşitli sıfatlarla oluşturulmuş ve temelde *kertgünç köñül örit/köñül turgur-* ifadeleri Eski Uygurcada inanma ve iman etme anlamlarında kullanılmıştır.

Amtıta maru üzäliksiz yeg üstünki burhan kutıña tägginçäkätägi b(ä)k katıg kertgünç köñülüğ öritip ikiläyü aǵmalım täğşilmälim “Şimdiden itibaren en yüksek burhan saadetine erişinceye kadar sağlam bir inanç ortaya koyup tekrar tövbe etmek zorunda kalmayalım.” (BTTXXV/347).

Nomlug küvrügüg yañgurtu tokıp şumnu süsin utup ters azag nomluglarıg köñtürüp köni kirtgünç köñül turgurdaçı “Öğreti davulunu çalıp şeytanlar ordusunu yenip yanlış ve hatalı öğretileri hakikate ulaştırıp imanlı gönül oluşturacak.” (BBT XVIII/97).

Agır ayag kop süzüük kirtgünç köñül öritip nom tözin tuyunu igid yanluk sakınçlarıg öçürü kşanti kılsar “derin saygı ile tam temiz inançlı karar verip⁵, öğreti esasını kavrayıp, yalan yanlış düşünceleri yok edip af dilese” (Ölmez, AY 146/14).

Köñül üzä bahşı birlä üç ärdinilärkä süzüük kirtgünç köñül öritü: “Zihnimizle bahşı ve üç mücevhere saf bir inanç besleyerek ” (BTT VIII/372).

1.1.11. Kıskançlık Yapmak (Kıskançlık Duygusunu Ortaya Çıkarmak) Anlamında Kullanılması

Kız kıvrkak köñül turgur-, küni kıvrkak köñül örit- ifadeleri Eski Uygur Türkçesinde kıskanmak anlamında kullanılmıştır.

Edgü kutlug tınıglarınñ ayağın çiltegin körüp kız kıvrkak köñül turgurmazlar “kısmeti iyi olan yaratıklara gösterilen hürmet ve ikramı görüp kıskançlık hisleri beslemez.” (Tekin, 2019, s. 117).

Taşıntaki terin kuvrag: irakdaki yakındaki tapıgçı uduğçı kim bar ärsärlär olarka barça küni kıvrkak övkä kakıg köñül öritip agulug ämgätmäklig köñülüm üzä birär kor kām kälmiş “Dışardaki halkına, uzak ve yakında hürmette bulunan kim varsa onlara tamamen kıskanç ve öfke dolu bir yürekle zehirlenmiş ızdıraplı gönlüm üzerine hastalık ve zarar ziyan gelmiş...” (BTT XXV/66).

1.1.12. Korku Duymak Anlamında Kullanılması

Köñül örit- eylemi *korkınç* (korku) ismiyle birlikte kullanıldığında korku duygusunu ortaya çıkartmak yani korkmak anlamında kullanılmaktadır.

... eşidip sansarka *korkınç köñül öritdi* “işitip samsāraya karşı korku duydu.” (Elmalı, 2019, s. 84).

⁵ Saf bir inanç ortaya koyup yani saf bir imanla aktarımı metin bağlamında daha uygun görünmektedir.

Upasilar eşidip sansarka korkınç köñül öritüzünler “İnananlar işitip Sansara’ya (Samsāra) karşı korku duysunlar.” (Demirci, 2014, s. 120).

1.1.13. Mahcubiyet Duyma Anlamında Kullanılması

Uvut ıyat köñülüğ turgur- ifadesi metin bağlamında mahcubiyet duyma anlamında kullanılmıştır.

Adınlarnıñ ädgüsin ermäk ayıqlamak ugrınta tetir: amtı temin yañırtı tuyunup odunup: ulug uvut ıyat köñülüğ turgurup yinçürü töpön yükünüp küsäu yalvaru bo ayıg kılınçımın kşanti ötünü täginürm(ä)n “Şimdi yine anlayıp uyanıp (farkına varıp) büyük bir mahcubiyet duyarak, başımla secde edip, yalvarıp niyaz ederek bu günahlarımın affını diliyorum.” (BTTXXV/852).

1.1.14. Nefret Etmek, İğrenmek Anlamında Kullanılması

Ermäk aklamaklıg köñülüğ turgur- şeklinde kullanılan yapı Eski Uygurcada nefret ve iğrenme duyguları ortaya çıkartmak, yani nefret etmek, iğrenmek anlamlarında kullanılmaktadır.

Ürüg uzatı montag kolulap artokrak erip öñi üdrülmeklig köñülüğ turgurmuş kergek kimler birök kişilig ogulug erip evig barklıg erip kezte titip öñi üdrülgeli umasar ançan ançan ermäk aklamaklıg köñülüğ turgurup bo etözüg yeti törlüg arıgsızlar üze kolulamış kergek “Daima bunun gibi düşünüp daha çok nefret etmekten kurtulmaya ait düşünceyi yerleştirmiş olmalıdır. Eğer birisi eş ve evlat sahibi olup (onları) hemen bırakıp (onlardan) kurtulamayacaksa yavaş yavaş nefret etmeye ve iğrenmeye ait düşünceyi yerleştirip⁶ bu vücudunu yedi türlü kirlilik ile birlikte düşünmelidir.” (Karaayak, 2021: 110-111).

2. GÖNÜL VER-, GÖNÜL BESLE- ANLAMLARINDA KULLANILMASI

Köñül örit- ve *köñül turgur-* deyimleri cümle içerisinde bulundukları yere göre yani diğer öğelerle kurdukları ilişkiye göre anlam kazanmaktadır. Kendilerinden önce yönelme hal ekini almış bir sözcükten sonra kullanılan bu deyimler gönül vermek, gönül beslemek, istemek anlamlarında kullanılmaktadır. Eski Uygur Türkçesinde *Burhan kutıña* “buda saadetine”, *ulug kölünjüke* “büyük taşıta=Mahāyāna” vb. unsurlara gönül vermek/gönül beslemek duyguları *köñül örit-/ köñül turgur-* deyimleri ile karşılanmaktadır.

Yänä yämä bodisatavlar başdınki oronka köñül öritmişlärintä sukançıg ärdini atlıg samadi dyanıg öritürlär “Yine Bodhisatvalar baştaki (birinci) yere gönül beslediğinde sevimli cevher adlı samādhi dhyānayı yükseltirler.” (Tokyürek, 2018, s. 524).

Ulug kölüngükä köngül öritmişlärkä yeg üstünki kölüngükä köngül öritmişlärkä “yüce taşıta gönül vermişlere ve en üstün taşıta gönül vermişlere” (BTTXXVIII B/384).

⁶ İğrenme ve nefret bir duygu olduğu için “nefret ve iğrenme duygularını ortaya çıkartıp” aktarımının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Tüzgärinçsiz yeg üstünki burhan kutıña köngül öritmiş k(ä)rgäk “eşsiz, üstün Burhan saadetine gönül vermiş” (BTTXXVIII/B323).

Yavlak yoltaki açığ ämgäklärig sakınıp burhan kutıña köñülüğ öritip tınmaksız sönmäksizin bodis(a)t(a)ılar yorıkıta yorıp altı törlüg p(a)ramitlarig tört törlüg ülgüsüz... “Kötü yoldaki ızdırapların farkında olarak burhan saadetine gönül verip aralıksız durmadan Bodisavatlar yolunda yürüyüp altı paramitaları, dört türlü sayısız...” (BTT XXV/1358).

üzeliksiz üstünki yeg köni tüz tuymak burhan kutıña bäk katıg köñül öritdiler “en yüksek, mükemmel, doğru kavrayışlı Buddha kutsallığına sıkıca gönül bağladılar.” (Gulcalı, AY 10/907).

Bilgä biliglig tugumug bulup tamudaki ämgäklärig öyü sakını burhan kutıña köñül öritip tınmadın sönmädin bodis(a)t(a)ılar yolıta yorıy bir kölüñü tözlüg yolka kirip on oronlug “Derin bilgili doğumu bulup cehennemdeki ıstırapları düşünerek burhan saadetine gönül verip engellenmeden ve vezgeçmeden bodisatvalar yolunda yürüyerek bir taşıt esaslı yola girip on yerli” (BTT XXV/2553).

3. NİYET ET- ANLAMINDA KULLANILMASI

Sebeplendiren ifadelerden üçün edatı veya morfolojik birimlerden sebeplendiren zarf fiil eki gAlı; +GA yönelme hali ekinin sebeplendiren fonksiyonu almış sözcüklerden sonra *köñül turgur-/köñül örit-* eylemleri geldiğinde cümleye “niyet et-” anlamının yüklendiği görülmüştür.

kişi kişig ölürgeli köñül turgurur neteg osuglug bolup yene köni bugünüp ölüť ölürmekdin tıdılır .. kişi, birini öldürmek için niyetlenir, nasıl olup da gerçeği anlayınca (canlı) öldürmekten vazgeçirilir. Şimdi ayrıntılı (bir şekilde) anlatacağı.” (Elmal, 2009, s. 3).

Ötrü altun öñlüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi atlıg nom erdinig tolu tükel bititgüke köñül öritdim “sonra altın renkli, parlak ve her yere yayılmış (olan) dharmaların şahı öğretici cevherini tamamıyla yazmaya niyet ettim. (Kaya, AY/231).

Takı yeme kim kayu tınlıglar ajun ajunta üküş edlig tavarlıg bay barımlıg evte barakta tugayın tip küseser azu yeme añ ilki burkan kutıña yañırtı köñül öritip mahayan nom içinte bışrungalı öğretingeli sakınsar “Hatta, eğer o canlılar, varlık şeklinde çok fazla mal mülk sahibi olarak, varlıklı bir ev-barkta doğayım diye dileseler ve dahi ilk Buda kutsallığına yeniden karar verip Mahāyāna öğretisi doğrultusunda çalışmak, öğrenmek için düşünseler” (Ölmez, AY 141/18).

Üküş telim sansartakı tınlıglar oğlanı üçün, özüm köngül öritip yakturtum tükel beş yüz küün “samsaradaki sayısız insanoğlu için kendim, niyet ederek beş yüz adet bastırdım” (BT XIII/42/2-3).

SONUÇ

Eski Uygur Türkçesi döneminde kullanılan *köñül örit-* ve *köñül turgur-* deyimleri kaynaklarda genellikle farklı anlamlarda karşılanmasına rağmen aynı anlamda kullanılan deyimlerdir. Dönemin Deyimler Sözlüğünde birbirinden farklı iki anlamla anlamlandırılan bu yapılar, metin bağlamında

⁷ Bağlama göre “Buda kutsallığını (kazanmak için) yeniden niyet edip” aktarmasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

aynı anlamı karşılamış kimi zaman ardışık olarak kimi zamansa kalıp ifadelerde sıklıkla birbirlerinin yerlerine kullanılabilmişlerdir. *Köñül örit-* ve *köñül turgur-* deyimleri bazı aktarmalarda sahip oldukları *örit-* “yükseltmek”, *turgur-* “durdurmak, yerleştirmek vb. “anamlardan yola çıkılarak anamlandırılmış bu da metin bağlamında problemlerin oluşumuna neden olmuştur. Eski Uygur Türkçesi döneminin genellikle çeviri eserlere dayanması da deyimlerin aktarılmasında yaşanan problemlerin bir diğer sebebidir. Buna göre deyimleri oluşturan *köñül* sözcüğünün, kaynak dillerde zihin ve kalp ile olan bağlantısı, bu deyimlerin kimi zaman zihin ve düşünce bağlamında aktarılmasına böylelikle de anlamsal sıkıntıların oluşumuna sebep olmuştur. *Köñül* sözcüğünün Eski Uygurcada zihin ve düşünce anlamı, duygu ve hissiyat içeren cümlelerde dahi, düşünce ve zihniyet olarak aktarılmış ve yaygın şekilde deyim anlamının da kaynaklarda bu haliyle kaydedilmesine sebep olmuştur.

Köñül örit- ve *köñül turgur-* deyimleri metinlerde çok anlamlı olarak pek çok anlamda kullanılmıştır. Bir zihniyet yaratmak, niyet etmek, karar vermek, gönül vermek, istemek anlamlarının yanında metinlerde bir duygu, hissiyat ortaya çıkarmak anlamlarında da sıklıkla kullanılmıştır. Kendinden önce kullanılan *yarlıkançuçı* “merhamet”; *öveke, öveke kakık* “öfke”; *uvut ıyat* “mahcubiyet”; *korkınç* “korku”; *kız kıvrıkak, küni kıvrıkak* “kıskançlık”; *süzük kirtgünç, köni kirtgünç* “saf inanç, hakiki iman”; *bek katıg, katıg* “sağlam, cesaretli”; *ökünç* “pişmanlık”; *ögrünç*, sevinç “sevinç”; *agır ayag, ayançaŋ* “saygı, hürmet”; *küvenç* “gurur”; *öç, öç kek* “nefret; sezik” “şüphe”; *ermäk, aklamaklıg* “iğrenme, nefret etme” vb. sözcüklerden önce bu sözcüklerin anlamını ortaya çıkartacak şekilde “bir duygu ve hissiyatın ortaya çıkması” anlamında kullanılmıştır. Deyimler genellikle yönelme hal ekini almış sözcüklerden sonra kullanıldıklarında bir şeye “gönül verme” ve “gönül besleme” anlamlarında kullanılmıştır. Eski Uygurcada genellikle *burhan kutıŋa* “burhan saadetine”, *başdınkı orunka* “baştaki yola” vb. ifadelerle gönül verildiğinde bu deyimler kullanılmıştır. Deyimin sahip olduğu “niyet et-” anlamı ise sebep bildiren edatlardan veya morfemlerden sonra kullanılmıştır. Sebep bildiren -gAll ekinden ve yönelme hal ekinin sebep bildirme fonksiyonundan sonra deyimlerin eklenmesiyle Eski Uygurcada *ölgeli* “öldürmek için”, *bititgüke* “yazdırmaya”, *tınlıglar oğlamı üçün* “insanoğlu için” vb. cümlelerde niyet et-anlamında kullanılmıştır. Deyimlere yüklenen tüm anlamların deyimlerden önce kullanılan sözcük ve morfemlere göre şekillendiği ve deyim bu şekilde farklı anlamlarla kullanıldığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Çetin, Engin (2017). *Altun Yaruk Sekizinci Kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Çetin, Engin (2012). *Altun Yaruk Yedinci Kitap*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Demirci, Ü. Özgür (2014). *Eski Uygurca Dört Çatik*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Elmalı, Murat (2019). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gulcalı, Zamiye (2023). *Eski Uygurca Matirçet Nom*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Gulcalı, Zamiye (2021). *Altun Yaruk Sudur X*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gulcalı, Zamiye (2013). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan “Aç Bars” Hikayesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kara, G ve Zieme P. (1977). *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Saskya Paṇḍita und der Mañjuśrīnāmasaṃgīti*. Berliner Turfan Texte VIII. Berlin: Akademie Verlag.
- Karaman, Ahmet (2022). *Eski Türkçede İkilemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaayak, Tümer (2021). *Eski Uygurca Abitaki Metinlerinin Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, Ceval (2021). *Uygurca Altun Yaruk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, Mehmet (1991). *Altun Yarık III. Kitap (5. Bölüm)*. Ankara: Odak Ofset.
- Soothill, William Edward ve Hodous, Lewis (1937). *A Dictionary Of Chinese Buddhist Terms*. <https://mahajana.net/texts/soothill-hodous.html> (erişim: 12.11.2024).
- Şen, Serkan (2017). *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, Ş. (2019). *Uygurca Metinler II. -Maytrisimit, Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tokyürek, Hacer (2018). *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç*. Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Trier, Jost (1969). *Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine*. (Çev. Hüseyin Sesli), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Uçar, Erdem (2021). "Eski Uygurca Çok İşlevli Bir Sözcük", *Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1: 15-29.
- Uçar, Erdem (2013). *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç*. İzmir: Dinozor Kitabevi Yayınları.
- Uçar, Erdem (2009). "Altun Yaruk Sudur V. Kitap Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların ve Transliterasyonu Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin", [Bailmamış Doktora Tezi], Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluç, Burcu (2024). *Tarihi Türk Şivelerinde İkilemeler*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Wilkens, J. (2007). *Das Buch von der Sündentilgung, Edition des alttürkischen-budistischen Kṣanti Kīlguluk Nom Bitig I-II*. Berliner Turfantexte XXV Turnhout (Belgium): Brepols Publishers.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Yakup, Abdurishid (2010). *Prajñāpāramitā Literature in Old Uyghur* (Berliner Turfantexte XXVIII). Turnhout: Brepols.
- Zieme, Peter (1996). *Altun Yaruq Sudur. Vorworte und das erste Buch Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsutra*. (Suvarnaprabhāsottamasūtra).

Melek İlayda Sarı

Türk Romanında Bilimkurgu

(1996-2019)

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

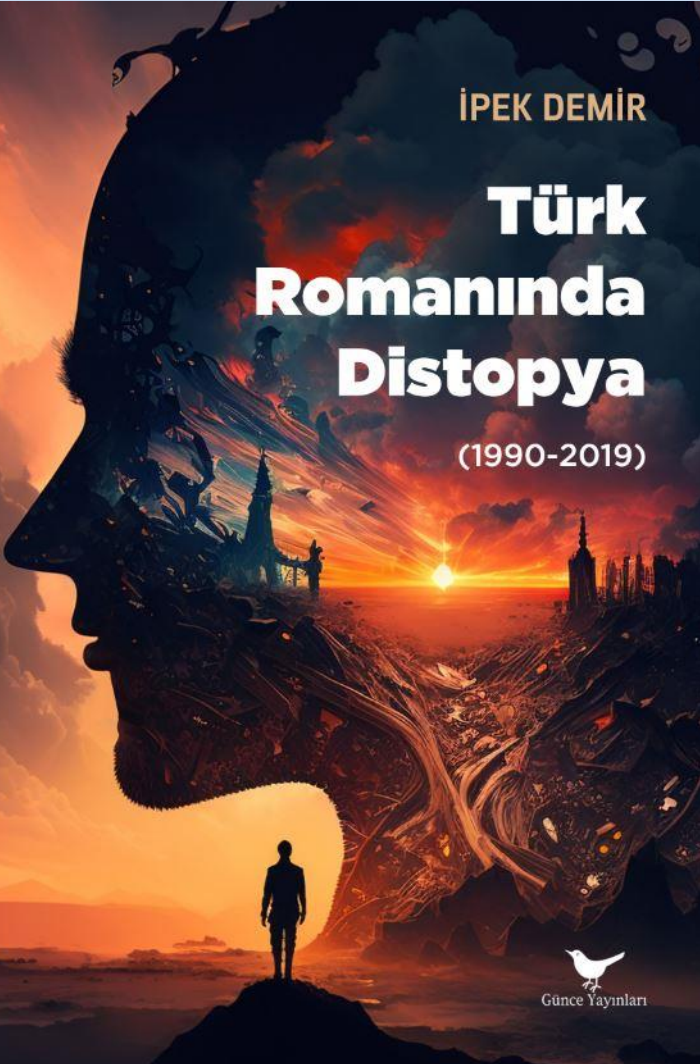
modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

İPEK DEMİR

Türk Romanında Distopya

(1990-2019)

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları